

CEĻĀ UZ IETEKMI

Pētniecības ietekmes
vadlīnijas projektu
iesniedzējiem un
īstenotājiem

RĪGA, 2021

Latvijas Zinātnes
padome

SATURS

- 3 Ievads
- 4 Kas ir pētniecības ietekme?
- 4 Pētniecības ietekmes plānošana
- 8 Ietekmes virzieni
- 12 Pētniecības ietekmes novērtēšana LZP
rīkotajos konkursos

IEVADS

Publiski finansēta pētniecība primāri tiek novērtēta caur divām prizmām – izcilību un ietekmi. Izcilību, kurai ir sevišķi būtiska loma fundamentālajos pētījumos, parasti izvērtē akadēmiskā kopiena konkrētās disciplīnas ietvaros, un tā tiek mērīta ar bibliometriskiem rādītājiem. Pētniecības ietekme, jeb pievienotā vērtība, ko sabiedrība un specifiskas mērķgrupas (politikas veidotāji u. c.) gūst no pētniecības, ir sevišķi nozīmīga lietišķajiem pētījumiem. Izmērīt un izvērtēt pētniecības ietekmi ir daudz sarežģītāk, un parasti tas tiek darīts ar kvalitatīvām metodēm.

Šobrīd tiek sagaidīts, ka katrs publiski finansēts pētījums veicinās pozitīvas pārmaiņas vienā jomā vai vairākās, piemēram, sabiedrībā, ekonomikā, kultūrā, vidē, veselībā, rīcībpolitikā. Līdz ar to Latvijas Zinātnes padome (turpmāk – LZP) projektu iesniedzējiem un īstenotājiem ir sagatavojusi informatīvu materiālu par pētniecības ietekmes plānošanu, kā arī ietekmes aspektiem, kas tiek vērtēti LZP rīkotajos projektu konkursos. Informatīvais materiāls ļaus labāk apzināt, kas ir pētniecības ietekme, kādi ir šīs ietekmes virzieni, kā plānot projekta rezultātu ietekmi, kā kartēt ieinteresētās puses, lai izvēlētos piemērotāko pieeju ietekmes radīšanai katrā mērķgrupā, kā arī to, kādi kritēriji tiek ņemti vērā, vērtējot projektu ietekmi LZP konkursos. Projektu iesniedzējiem un īstenotājiem papildus tiek sniegti praktiski padomi, kā veicināt rezultātu izplatīšanu plašākā sabiedrībā.

Informatīvais materiāls ir tikai rekomendējošs, tas nav saistošs ne projektu pieteicējiem, ne īstenotājiem. Materiāls sagatavots, ņemot vērā citu valstu pētniecības padomju praksi, Izglītības un zinātnes ministrijas Latvijas Viedās specializācijas stratēģijas Sociālo un humanitāro zinātņu nozaru eksperta Aleksandra Mārtiņa Blūma un LZP Sociālo zinātņu ekspertu komisijas locekļa Dr.sc.soc. Miķeļa Grīviņa ieteikumiem, kā arī integrējot ekspertu rekomendācijas, kas sniegtas projektu iesniedzējiem LZP rīkoto projektu konkursu izvērtēšanas rezultātā.

KAS IR PĒTNIECĪBAS IETEKME?

Pētniecības ietekme ir pēdējais posms pētniecības projekta ciklā. Sākums projektam ir spējas īstenot projektu – pētniecības kapacitāte (pētnieki, infrastruktūra un stratēģija), nākamais solis ir pētniecības izcilība – projekta koncepcija, mērķi, sasniedzamie rezultāti un attiecīgās zinātnes nozares augstākā sasniegtā līmeņa pārsniegšana, savukārt pēdējais solis ir pētniecības ietekme – rezultātu izmantošana sabiedrībai un ekonomikai nozīmīgā veidā, kā arī zinātnes popularizēšana sabiedrībā un politiskajā līmenī. Ietekme būs projektā iegūto rezultātu ilgtermiņa iznākums.

“ —
|

Pētniecības ietekme var tikt definēta kā pierādāms ieguldījums, ko izcils pētījums dod sabiedrībai un ekonomikai [1]

— ”
|

Pētniecības ietekme var ietvert:

- politikas, prakses vai pakalpojumu sniegšanas attīstību, likumdošanas veidošanu un/vai uzvedības maiņu;
- ieguldījumu politikas jautājumu izpratnē, pastāvošo diskusiju pārformulēšanu;
- kapacitātes celšanu, attīstot tehniskās un personīgās prasmes.

PĒTNIECĪBAS IETEKMES PLĀNOŠANA

Lai ilustrētu virzību no ieguldījuma līdz pat ietekmei, iespējams izmantot rezultātu ķēdi (skat. 1. attēlu). Šādas rezultātu ķēdes netieši nosaka ietekmi saistībā ar tās saistību ar cita veida rezultātiem, proti, iznākumiem, kas ir tiešas iejaukšanās sekas, un iznākumiem, kas ir īstermiņa un vidēja termiņa izmaiņas.

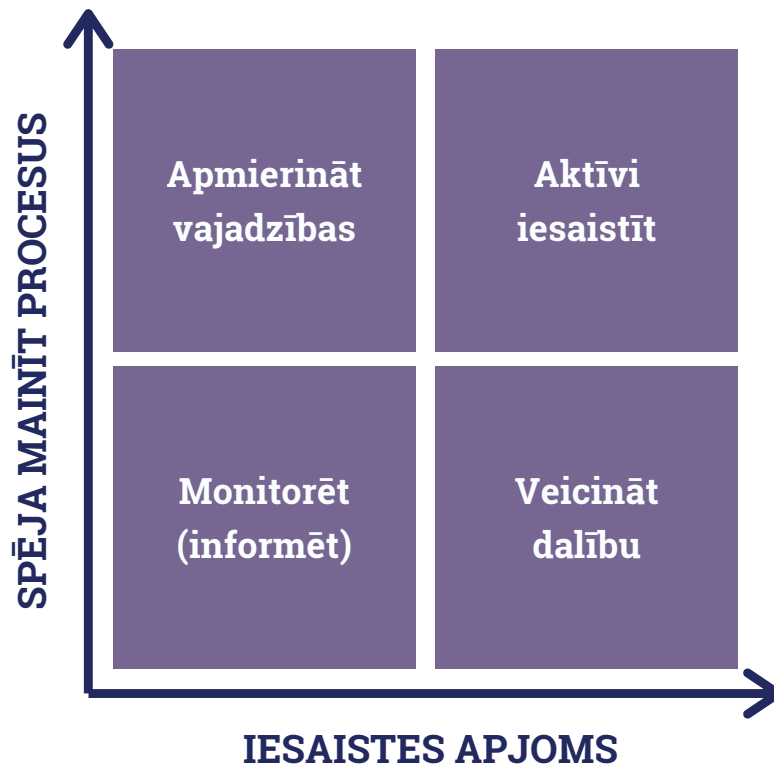
[1] Impact toolkit: What is impact? <https://esrc.ukri.org/research/impact-toolkit/what-is-impact/>

• Pētniecības finansējums • Pētnieku esošās zināšanas un kompetence • Pētniecības infrastruktūra	• Pētniecība un attīstība • Metožu pielietošana • Sadarbība • Mācīšanās • Eksperimenta plānošana un realizācija • Teoriju izstrāde	• Prototipi, pētniecības dati, programmatūra • Patenti, inovācijas, produkti, pakalpojumi • Metodes, procesi • Jauni uzņēmumi	• Pēcdoktoranti • Citētas publikācijas • Ienākumi no licencēm • Ierīču vai terapiju izmantošana • Rīku vai instrumentu izmantošana • Mediju uzmanība un publiskā atpazīstamība	• Sabiedrību • Tautsaimniecību • Kultūru • Vidi • Veselību • Rīcībpolitiku • Akadēmisko kopienu

1. attēls
Rezultātu ķēde

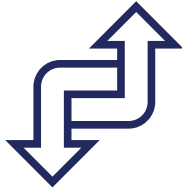
Pētniecībā jādomā par turpmāku ietekmi pat tad, ja projekts ir fundamentāls. Ietekmei jābūt saprotamai un izmērāmai, piemēram, salīdzinot ar esošo situāciju un to, kā projekta īstenošana situāciju izmainīja. Tāpat pētniekiem vai institūcijām jāapzina ieinteresētās puses, kam attiecīgā pētījuma rezultāti būs noderīgi, un tas jā dara jau pētījuma plānošanas stadijā. Viens no modeļiem, ko iespējams pielietot, ir ieinteresēto pušu analīze, lai apzinātu visas iesaistītās un iesaistāmās puses, kartētu varas un interešu attiecības, kā arī lemtu par nepieciešamo taktiku ietekmes radīšanā (skat. 2. attēlu).

2. attēls
Ieinteresēto pušu kartēšana

Attiecīgi ieinteresētā puse, kam projektā ir gan neliela iesaiste, gan zema spēja mainīt procesus, tiek klasificēta kā zemas prioritātes, un tai nepieciešama monitorēšana un informēšana. Ieinteresēto pusi, kam par projektu ir liela interese un iesaiste, tomēr maza spēja ietekmēt procesus nozarē, var iesaistīt zema riska projekta daļās – pusi var regulāri informēt, kā arī izmantot tās iespējas, piemēram, popularizēt projektu sociālajos medijos. Tās puses vajadzības, kam projektā ir maza iesaiste, taču augsta spēja ietekmēt procesus nozarē, būtu regulāri jāapmierina tās vajadzības, piemēram, sniedzot konsultācijas par tai interesējošiem jautājumiem un veicinot tās interesi par projekta ieguldījumu nozares attīstībā. Savukārt puse, kam nozarē ir liela spēja ietekmēt procesus, liela interese un augsta līmeņa iesaiste projektā, uzskatāma par galveno, kas regulāri būtu jāiesaista projekta īstenošanā, piemēram, projekta vadības grupā, lai panāktu aktīvu un regulāru savstarpējo komunikāciju.

Lai atvieglotu pētniecības ietekmes plānošanu, iespējams sev uzdot sešus paškontroles jautājumus.

Kādas pārmaiņas veidosies mana pētījuma rezultātā?

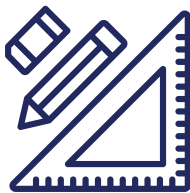
Kas man jā dara, lai šīs pārmaiņas notiktu?

Kurš būs ieguvējs no manas pētniecības?

Kā es varu iesaistīt ieinteresētās puses?

Kā es varu izmērīt savu pētniecības rezultātu ietekmi?

Kāda palīdzība man vajadzīga šajā procesā?

IETEKMES VIRZIENI

Lai arī pastāv vairākas tipoloģijas, kā skatīt pētniecības ietekmi, kā arī nereti mērķgrupas un izmantojamie kanāli savstarpēji pārklājas, iespējams izšķirt četrus galvenos virzienus (skat. 3. attēlu).

3. attēls

Pētniecības ietekmes virzieni

IETEKME UZ SABIEDRĪBU

Veidi:

- uzlabota sabiedrības veselība;
- veicināta sabiedrības sociālā un ekonomiskā labklājība;
- celta profesionāļu (nozaru biedrību, NVO utt.) kapacitāte;
- manītas organizāciju kultūras un prakses;
- uzlabotas organizāciju efektivitātes un ilgtspējības;
- stiprināta valsts drošība;

- kultūras dzīves bagātināšana;
- stiprināta nacionālā identitāte;
- mainītas sabiedriskās normas;
- uzlabota iedzīvotāju dzīves kvalitāte;
- veicināta vides aizsardzība un ilgtspējīga attīstība.

Mērķgrupas:

- specifiskas sabiedrības mērķgrupas (cilvēki ar invaliditāti, pensionāri, bērni u. c.);
- sabiedrība kopumā;
- nevalstiskās organizācijas.

Komunikācijas/sasniegšanas kanāli:

- sadarbojoties ar medijiem;
- piedāvājot saturu zinātnes komunikatoriem ("Zinātnes vārdā", "Zinātne Latvijai", "Zināmais nezināmajā", "Sargiet galvas", "Izziņas impulss", "SkeptiCafe" u. c.);
- sadarbojoties ar NVO;
- izmantojot sociālos tīklus;
- publicējot populārzinātnisku informāciju (infografikos, žurnālos, grāmatās u. c.);
- caur zinātniskās institūcijas komunikācijas nodaļām (t. sk. piedaloties "Zinātnes kafejnīcās").

IETEKME UZ RĪCĪBPOLITIKU

Veidi:

- uzsākta vai veicināta diskusija sabiedrībā par kādu rīcībpolitikas jomu;
- paplašināts apspriežamo rīcībpolitikas alternatīvu loks;
- veicinātas izmaiņas likumprojektos, publisko iestāžu vadlīnijās;
- veicināta valsts atbalsta piešķiršana vai palielināšana noteiktām jomām;
- pievērsta politikas veidotāju uzmanība nozīmīgai problēmai vai jomai;

- izmainīts veids, kā tiek sniegts sabiedriskais pakalpojums;
- ieviestas jaunas tehnoloģijas vai procesi, uzlabota kvalitāte un pieejamība sabiedriskajiem pakalpojumiem;
- politikas rekomendāciju un novērtējuma izstrāde.

Mērķgrupas:

- Saeima – deputāti, institūcija;
- ministrijas – politiskie lēmumu pieņēmēji un ierēdņi;
- pašvaldības – politiskie lēmumu pieņēmēji un ierēdņi;
- starptautiskās organizācijas – Eiropas Savienības institūcijas (Eiropas Komisija, Eiropas Parlaments, Eiropas Savienības Padome u. c.), ANO (UNESCO, PVO u. c.), OECD, Pasaules banka u. c.;
- politiskās partijas;
- nozarē aktīvas nevalstiskās organizācijas un pilsoņu grupas.

Komunikācijas/sasniegšanas kanāli:

- pārmaiņu veicināšana, sadarbojoties ar nevalstiskajām organizācijām;
- iesaiste pamatnostādņu izstrādē un dalība normatīvo aktu sabiedriskajās apspriedēs;
- dalība Saeimas komisiju sēdēs;
- dalība dažādās nozaru un ekspertu darba grupās, konsultatīvās padomēs;
- atzinumu sagatavošana un iesniegšana par likumprojektiem u. tml.;
- petīciju veidošana (t.sk. manabalss.lv);
- dalība starptautisku organizāciju "Calls for evidence" ("Aicinājumi faktu pārbaudei");
- saziņa ar politikas veidotājiem (organizējot pasākumus, "Twitter" rakstot vēstules);
- lēmumu pieņēmēju iesaistīšana pētniecības projektu konsultatīvās struktūrās;
- intervijas un apspriedes ar lēmumu pieņēmējiem un rīcībpolitikas izpildītājiem pētījuma veikšanas ietvaros;
- viedokļa sniegšana tiesvedībās par konstitucionāliem jautājumiem.

IETEKME UZ TAUTSAIMNIECĪBU

Veidi:

- radīti jauni vai uzlaboti komerciālie pakalpojumi un preces;
- automatizēti procesi, veicināta uzņēmumu un pārvaldības produktivitāte un efektivitāte;
- izveidoti "spin-off" uzņēmumi (pētnieku un ražotāju kopīgi veidoti uzņēmumi);
- reģistrēti patenti;
- samazinātas preču vai pakalpojumu izmaksas patērētājiem;
- izveidoti radošie produkti, kas veicina ekonomisko aktivitāti (kultūras patēriņu, tūrismu).

Komunikācijas/sasniegšanas kanāli:

- izmantojot LIAA Tehnoloģiju skautu pakalpojumus;
- caur zinātnisko institūtu zinātnes pārneses nodaļām;
- īstenojot līgumpētījumus.

IETEKME UZ AKADĒMISKO VIDĪ

Veidi:

- radītas jaunas zināšanas un tehnoloģiskās atziņas;
- palielināta pētnieku zinātniskā kompetence un kapacitāte;
- radītas jaunas metodoloģiskās pieejas;
- veicināta radīto zināšanu koplietošana un pieejamība datubāzēs (vislabāk – atvērtās piekļuves);
- uzsākti jauni pētniecības virzieni;
- uzlabota augstākās izglītības vide;
- piesaistītas pētniecības un attīstības investīcijas.

Mērķgrupas:

- pētnieki savā nozarē;
- citu nozaru pētnieki;
- studējošie, t. sk. doktoranti un rezidenti.

Komunikācijas/sasniegšanas kanāli:

- publicējot atklājumus zinātniskos žurnālos;
- tīklojoties ar citiem pētniekiem un studējošajiem;
- deponējot pētījumu datus repozitorijos atbilstoši FAIR principiem;
- izstrādājot zinātniskās monogrāfijas;
- piedaloties zinātniskajās konferencēs.

PĒTNIECĪBAS IETEKMES NOVĒRTĒŠANA LZP RĪKOTAJOS KONKURSOS

Gan fundamentālo un lietišķo pētījumu projektu iesniegumu konkursos, gan valsts pētījumu programmu projektu pieteikumu konkursos projekta rezultātu ietekmi izvērtē, ņemot vērā šādus apsvērumus.

Iegūto zināšanu un prasmju paredzamā pārnese turpmākajā darbībā un zinātniskās kapacitātes attīstībā.

Pētniecības attīstības iespējas, ieskaitot ieguldījumu jaunu projektu sagatavošanā iesniegšanai Eiropas Savienības pētniecības un inovācijas pamatprogrammu konkursos un citās pētniecības un inovācijas atbalsta programmās un tehnoloģiju projektos.

Pētījuma rezultātā tiks radītas programmas mērķu sasniegšanai, attiecīgajai nozarei, tautsaimniecības un sabiedrības attīstībai nozīmīgas zināšanas vai rīcībpolitikas ieteikumi un risinājumi.

Iegūto zināšanu ilgtspēja un kvalitatīvs to izplatības plāns, tostarp paredzētās zinātniskās publikācijas un sabiedrības informēšana.

Pētījuma īstenošana sekmē pētījuma zinātniskā personāla, tostarp studējošo, zinātnisko spēju stiprināšanu.

Vispirms nepieciešams aprakstīt paredzamos zinātniskos rezultātus un tehnoloģiskās atziņas atbilstoši pētījuma mērķim un uzdevumiem, kā arī to ietekmi uz zināšanu bāzi attiecīgajā nozarē un/vai citās zinātnes nozarēs. Nepieciešams izklāstīt arī plānu efektīvai projekta zinātnisko rezultātu un tehnoloģisko atziņu izplatīšanai un ietekmes uz plašāku zinātnisko kopienu nodrošināšanai, zinātniskās sadarbības veidošanai, iegūto zināšanu ilgspējas nodrošināšanai (tostarp Open Access, Open Data un FAIR principu ievērošanu, iespējas publicēt pētniecības rezultātus pirmspublikāciju arhīvos pirms rakstu publicēšanas žurnālos, mehānismus iegūto pētniecības datu piekļūšanai, datu deponēšanu repositoļos, kas ietilpst esošās Eiropas un globālās e-infrastrukturās u. c.). Lai aprakstītu jaunu projektu pieteikumu sagatavošanu (piemēram, "Apvārsnis Eiropa" projektu konkursos), izmantojot šajā projektā iegūtos rezultātus, ieteicams aprakstīt, kādā konkursā plānots iesniegt jaunus projektu pieteikumus, kādas sadarbības izveidotas, jaunā projekta pieteikuma tematisko ietvaru, kā arī citu atbilstošu informāciju. Jāuzskaita konkrēti plāni zinātnisko publikāciju izdošanai, datu publicēšanai, intelektuālo tiesību nostiprināšanai vai dalībai zinātniskos pasākumos un to organizēšanai. Ieteicams aprakstīt publikāciju tematiku, zinātniskos izdevumus, kuros plānots tās izdot, kā arī to saistību ar projekta tematiku. Iesniegto un apstiprināto zinātnisko publikāciju skaitam jābūt atbilstošam projekta tvērumam un pētnieku pieredzei.

Tad būtu jāapraksta rezultātu sociāli ekonomiskā ietekme un publicitāte, t. i., pētījuma rezultātu izmantošana (arī pēc projekta beigām) sadarbībā ar valsts un pašvaldību iestādēm (piemēram, politikas plānošana vai normatīvo aktu izstrāde, balstoties uz rezultātiem), uzņēmējiem (piemēram, jaunas tehnoloģijas, tehnoloģiskās instrukcijas), NVO (piemēram, rekomendācijas) un citiem projekta rezultātu potenciālajiem izmantotājiem, ņemot vērā izmērāmus parametrus. Ja projekts ir izteikti fundamentāls, ir jāparedz tā ietekme turpmākā nākotnē, konstatējot iesaistītās puses un nozares, kurās potenciāli tiks izmantoti projekta rezultāti. Ieteicams aprakstīt pieejas/sadarbības veidus, ar ko tiks sasniegti potenciālie projekta rezultātu izmantotāji. Ja atbilstīgi, projektos jāparedz iespējamie zināšanu un tehnoloģiju pārneses pasākumi. Ja ir iecerēts patentēt projekta rezultātus, jānorāda patenta stratēģija.

Jānorāda pieeja efektīvai sabiedrības informēšanai, izmantojot projekta rezultātus (tostarp savas zinātnes nozares un zinātnes kopumā popularizēšana), identificētās mērķgrupas publicitātes pasākumiem, iecerētie publicitātes pasākumi (piemēram, populārzinātniski raksti, informēšanas kampaņas, publiskas diskusijas u. c.), iespējamie komunikācijas kanāli, kā arī instrumenti veiksmīgākai sabiedrības informēšanai. Lai inforētu par pētījumu plašāku sabiedrīb, var īstenot publicitātes aktivitātes, pievēršot sabiedrības uzmanību pētāmajai tēmai un pašam projektam. Laicīgi jāveido sociālo mediju konti projekta sekotāju piesaistei un regulārai informēšanai par pētījuma procesa virzību un rezultātiem. Ja iestādei/institūcijai vai tās vienībai jau ir veiksmīgi sociālo mediju konti, projekta informēšanas aktivitātēm iespējams izmantot tos. Ļoti ieteicams izstrādāt vienotu projekta vizuālo identitāti un to izmantot projekta mājaslapā, sociālajos medijos un publicitātes pasākumos. Turklāt visi zinātniskās grupas locekļi ir aicināti pilnveidot savas publiskās prezentēšanas kompetences. Plānojot komunikācijas pasākumus, jānosaka gan katra konkrētā pasākuma mērķis (informēšana par projekta rezultātiem, sadarbības partneru meklēšana, noteiktu profesionālo sabiedrības grupu apmācība, zinātnes nozares popularizēšana utt.), gan pasākuma mērķgrupa. Informāciju ieteicams nodot kodolīgā un saprotamā formātā, ievērojot līdzsvaru starp zinātnisko valodu un ikdienas valodu. Plašākas auditorijas sasniegšanai, proti, klātienē pasākumiem, ieteicams izvēlēties neitrālu vidi – ārpus universitātes vai zinātniskās iestādes. Projektu īstenotāji ir aicināti izmantot dažādus komunikācijas veidus (sociālos medijus, blogus, televīzijas un radio raidījumus), tikties ar medijiem, piedalīties diskusijās par aktuālajām tēmām nozarē un projekta aktualitātēm.

Medijus var aicināt arī uz zinātniskajām iestādēm, lai infomētu par zinātnes sasniegumiem Latvijā. Atbalstāma ir dažādu komunikācijas materiālu (multimediju materiāli, bukleti, skrejlapas, digitālas aplikācijas; infografikas un attēli datu un rezultātu prezentēšanai) sagatavošana. Iespējams izmantot dažādus komunikācijas formātus – rakstus populārzinātniskos žurnālos, viedokļa rakstus sociālajos medijos, gadījumu aprakstus, publiskus pasākumus. Var arī popularizēt zinātni, pieaicināt skolniekus uz diskusiju forumiem, kur var kopīgi apspriest aktuālākos tematus zinātnē.

Sniedzot informāciju par ieguldījumu projekta zinātniskās grupas dalībnieku, tostarp studējošo, kapacitātes celšanā, kā arī studiju vides uzlabošanā, jāapraksta iecerētais ieguldījums projekta īstenošanā iesaistīto studējošo, doktora zinātniskā grāda pretendentu un cita projekta zinātniskā personāla kapacitātes/prasmju celšanā, tostarp projekta iesniedzēja un projekta sadarbības partnera savstarpējās komplementaritāti zinātniskās kapacitātes palielināšanā. Jāapraksta, kā studējošie un jaunie pētnieki projekta īstenošanā iegūs pētniecības karjerai nepieciešamās prasmes un zināšanas (piemēram, aprakstot uzdevumus projekta ietvaros, kas papildinās pieredzi). Var aprakstīt arī ieceres projekta rezultātu izmantošanai, lai uzlabotu studiju vidi. Jāapraksta to plānoto promocijas un maģistra darbu izstrāde, kurus projekta ietvaros vadīs vai konsultēs projekta vadītājs vai galvenie izpildītāji.

LZP, izvērtējot projektu zinātnisko lietderību, kā pamatu pētniecības ietekmes novērtēšanai izmantos trīs skatpunktus – informāciju, ko iesnieguši paši projektu īstenoņtāji, piesaistīto ārvalstu ekspertu vērtējumus un ieinteresēto pušu vērtējumu. Nākotnē LZP iecerējusi biežāk prezentēt izcilus projektus plašākai auditorijai, apkopot labās prakses piemērus, rīkot komunikācijas un sadarbšanās prasmju celšanas seminārus, kā arī veidot koordinētu publicitāti televīzijā, radio un citos medijos.

Latvijas Zinātnes
padome

Sagatavoja

Latvijas Zinātnes padome

Ekspertīzes un analītikas nodaļa

Zigfrīda Annas Meierovica bulvāris 14, 1. stāvs

Rīga, LV-1050

lzp@lzp.gov.lv